

LEBRIS

We know
books

**CEI TREI
MUSCHETARI**

Alexandre Dumas

Traducere din limba franceză
TICU ARCHIP și MILTON FANNY LEHRER

LITERA

București

I

Cele trei daruri ale domnului d'Artagnan-tatăl

În cea dintâi luni a lui aprilie 1626, târgul Meung, unde s-a născut autorul *Romanului Trandafirului*¹, părea a fi în toiul unei fierberii atât de cumplite, ca și când hughenoții ar fi izbutit să-l schimbe într-un al doilea La Rochelle². Văzând cum fug femeile spre ulița mare și auzind țipete de copii în pragul ușilor, o seamă de târgoveți își puneau repede platoșa și, apucând o flintă sau un baltaș, ca să se simtă mai tari, se îndreptau spre hanul La Morarul vesel, în fața căruia o gloată gălăgioasă și nespus de curioasă se îmbulzea, crescând cu fiecă clipă.

Pe vremea aceea, deseori se stârneau panici cumplite și rare erau zilele când un oraș sau altul nu-și trecea în hrisoave asemenea pacoste. Nobilii se luau la harță între ei; cardinalul se războia cu regele și cu nobilii; spaniolul se războia cu nobilii, cu cardinalul și cu regele. Pe lângă aceste lupte mocnite sau obștești, tainice sau fățișe, mai erau pe deasupra hoții, cerșetorii, hughenoții, lupii și valeții, care se năpusteau asupra tuturor.

¹ *Romanul Trandafirului (Le roman de la Rose)* – celebru roman alegoric și didactic (secolul al XIII-lea), foarte răspândit în Evul Mediu; prima parte a fost scrisă de Guillaume de Lorris, iar a doua de Jean Clopinel, zis Jean de Meung.

² Oraș francez, pe coasta Atlanticului, citadela hughenoților – denumire a calviniştilor francezi –, cucerit de Richelieu în 1628

Târgoveții erau veșnic înarmați împotriva hoților, a lupilor și a valeților, adesea împotriva nobililor și hughenoților, câteodată împotriva regelui, dar niciodată împotriva cardinalului sau a spaniolului. Ca urmare a acestor năravuri înrădăcinate, în amintita zi de luni a lui aprilie 1626, târgoveții auzind larmă și nezărind nici steagul galben cu roșu și nici uniformele ducelui de Richelieu, se repeziră cu toții înspre hanul La Morarul vesel.

Ajunși acolo, fiecare își putu da seama de pricina acestei fierberi.

Un tânăr... să-i schițăm portretul dintr-o singură trăsătură de condei: închipuți-vă pe Don Quijote la optsprezece ani; Don Quijote fără armură, nici pe piept, nici pe coapse, un Don Quijote îmbrăcat într-o haină scurtă de lână, a cărei culoare albastră se schimbăse cu vremea, bătând nedeslușit când în vișiniu, când într-un azuriu ca cerul. Fața prelungă și oacheșă, umerii obrajilor ieșiți în afară – semn de viclenie; mușchii fălcilor vâjnoși – alt semn după care deosebești fără greș pe un gascon chiar când nu poartă beretă; tânărul nostru purta însă o beretă împodobită cu un soi de pană; privirea deschisă și ageră, nasul vulturesc, dar bine făcut; prea înalt pentru un băiețandru, prea scund pentru un bărbat împlinit; un ochi mai puțin încercat l-ar fi luat drept fiul unui fermier, plecat în călătorie, dacă nu i-ar fi văzut spada lungă care, atârnată la cureaua de pe piept, se lovea de coapsa stăpânului, când acesta umbla pe jos, sau de părul zbârlit al calului, când umbla călare.

Căci tânărul nostru avea un cal, și calul acesta era atât de bătător la ochi, încât nu putuse trece neluat în seamă. Era un căluț din Béarn, să fi avut între doisprezece și paisprezece ani, cu părul galben, cu coada retezată, dar cu ariceală la picioare, și care, deși înainta cu capul mai jos de genunchi, făcând de prisos folosirea căpăstrului, era totuși în stare să străbată opt leghe pe zi. Din nefericire, însușirile acestui cal erau atât de bine ascunse sub părul fisticuiu și înfățișarea lui năstrușnică, încât, într-o vreme în care toată lumea se pricepea la cai, ivirea sus-pomenitului căluț la Meung, unde intrase abia de un sfert de ceas pe poarta Beaugency, stârni o impresie atât de neplăcută, încât se răsfrânse chiar și asupra călărețului.

Faptul acesta îl îndurerase cu atât mai mult pe tânărul d'Artagnan (căci așa se numea acest Don Quijote al acestei alte Rossinante¹), cu cât își dădea seama că oricât de bun călăreț ar fi fost, tot l-ar fi făcut de ocară asemenea mârtoagă. De aceea și primise cu inima grea darul tatălui său. Știa că asemenea dobitoc prețuia pe puțin douăzeci de livre². E drept că vorbele care însoțiseră darul erau de neprețuit.

– Fiule, îi spusese gentilomul gascon în acel curat dialect bearnez de care Henric al IV-lea³ nu se putuse dezvăra niciodată, fiule, ca mâine vor fi treisprezece ani de când calul ăsta s-a născut în casa tatălui tău, pe care n-a părăsit-o niciodată; e un lucru care ar trebui să te îndemne să-l iubești. Nu cumva să-l vinzi. Lasă-l să moară liniștit, cum se cuvine, de bătrânețe, și dacă pleci cu el la război, cruță-l, așa cum ai cruța un slujitor bătrân. Dacă vei avea cinstea să fii primit la curte, urmă bătrânul d'Artagnan, cinste la care de altfel îți dă dreptul obârșia ta de viță veche, apără-ți cu demnitate, pentru tine și pentru ai tăi, titlul de gentilom, pe care moși-strămoșii noștri l-au purtat cu fruntea sus mai bine de cinci sute de ani. Prin *ai tăi*, înțeleg pe părinți și pe prieteni. Nu ierta niciodată nimănui nimic, decât cardinalului și regelui. Prin bărbăția lui – ia bine seama –, numai prin bărbăția lui, un gentilom își croiește azi drum în viață. Cine șovăie o clipă, acela scapă poate norocul pe care soarta i-l hărăzea tocmai atunci. Ești tânăr și trebuie să fii viteaz din două pricini: întâia, pentru că ești gascon, și a doua, pentru că ești fiul meu. Nu te teme de împrejurări neașteptate, ba chiar aleargă după năzdrăvănii. Te-am pus să înveți mânăuirea spadei; ai un genunchi de fier și încheietura mâinii de oțel. Bate-te mereu, bate-te cu atât mai mult cu cât duelurile sunt oprite; a te bate înseamnă deci a avea o îndoită cutezanță. Nu-ți pot dărui, fiul meu, decât cincisprezece scuzi⁴, calul meu

¹ Rossinanta – numele iepei pe care călărea Don Quijote.

² Livră – veche monedă franceză care valora aproape un franc.

³ Rege al Franței între 1589 și 1610; a dus o politică de restabilire a autorității regilor în provinciile franceze și de refacere economică a țării, secătuită în urma celor 40 de ani de războaie civile; a încurajat agricultura. A murit asasinat.

⁴ Scud – veche monedă de argint care circula în apusul Europei.

și povețele pe care le-ai auzit. La toate astea, mama ta va adăuga o rețetă, ce-o știe de la o țigancă, a unui balsam care lecuiește, ca prin minune, orice rană, dacă n-a atins inima. Trage folos din orice și trăiește fericit viață îndelungată.

Mai vreau să adaug câteva cuvinte, ca să-ți pot da o pildă, nu din viața mea, căci eu n-am fost niciodată la curte și n-am luat parte decât la războaiele religioase, de bunăvoie; vreau să-ți vorbesc de domnul de Tréville, care a fost pe vremuri vecinul meu și care a avut cinstea de a se juca, în copilărie, cu regele nostru, Ludovic al XIII-lea, Cel de Sus să-l aibă în pază. Uneori, din joacă, ajungeau la bătaie, iar în aceste bătăi nu regele ieșea totdeauna biruitor. Loviturile primite au fost izvorul prețuirii și prieteniei sale pentru domnul de Tréville. Mai târziu, domnul de Tréville s-a mai bătut și cu alții: de cinci ori pe vremea întâii sale călătorii la Paris, de șapte ori de când a închis ochii răposatul rege până la majoratul celui tânăr, fără a mai pune la socoteală atâtea războaie și asedii; iar de atunci și până azi, poate încă de o sută de ori! Așa că, în ciuda legilor, a poruncilor scrise și a zilelor de închisoare, iată-l azi căpitan al muschetarilor, adică iată-l căpetenia unei legiuni de cezari pe care regele pune mare preț și de care chiar cardinalul se teme, el, care – după cum se știe – nu prea cunoaște ce-i aceea frică. Mai mult, domnul de Tréville câștigă zece mii de scuzi pe an; asta înseamnă că e nobil cu mare faimă. A început la fel ca tine; du-te la el cu această scrisoare și urmează-i pilda ca să ajungi și tu ca el.

Spunând acestea, bătrânul domn d'Artagnan înmână fiului o scrisoare dinainte pregătită, apoi îl încinse cu propria lui spadă și, sărutându-l duios pe ambii obraji, îl binecuvântă.

Ieșind din camera părintească, tânărul dădu peste maică-sa; îl aștepta cu faimoasa rețetă de care, în urma sfaturilor primite, avea să se folosească adeseori. De data asta, bun-rămasul a ținut mai multă vreme și a fost cu mult mai duios, nu din pricină că domnul d'Artagnan nu și-ar fi iubit fiul, singura lui odraslă, dar domnul d'Artagnan era bărbat și ar fi socotit nepotrivit din partea unui bărbat să se lase copleșit de emoție, pe când doamna d'Artagnan era femeie și, mai mult decât atât,

era mamă. Ea plânse amarnic și, trebuie s-o spunem spre lauda tânărului d'Artagnan, în pofida eforturilor lui de a rămâne netulburat, așa cum i-ar fi stat bine unui viitor muschetar, firea îl învinse și dădu drumul șuvoiului de lacrimi din care abia izbuti să ascundă jumătate.

În aceeași zi, tânărul porni la drum, înzestrat cu cele trei daruri părintești, alcătuite, după cum am mai spus, din cincisprezece scuzi, din căluțul pomenit și din scrisoarea către domnul de Tréville; se-nțelege de la sine că sfaturile date nu intrau în socoteală.

Cu un astfel de *vade mecum*¹, d'Artagnan era, prin starea sa sufletească și trupească, o copie credincioasă a eroului lui Cervantes, cu care l-am asemănat în chip atât de fericit, atunci când îndatorirea noastră de istoric ne-a silit să-i schițăm portretul. Don Quijote lua morile de vânt drept uriași și oile drept oști; d'Artagnan lua orice surâs drept o jignire și orice privire drept atâțare. Ca urmare, își ținu pumnul încleștat de-a lungul drumului între Tarbes și Meung, înșfăcându-și mânerul spadei, una peste alta de zece ori pe zi; totuși, pumnul nu se abătu asupra nici unei fălci și spada nu-și părăsi teaca. Nu doar că înfățișarea bietului căluț galben n-ar fi stârnit destule zâmbete pe fața trecătorilor, dar cum pe deasupra mârțoagei zăngănea o namilă de spadă și cum pe deasupra acestei spade sclikea o căutătură mai mult cruntă decât trufașă, trecătorii își înfrânau râsul, sau, dacă râsul le biruia prevederea, atunci se sileau să nu râdă decât din colțul gurii, ca măștile din vechime. D'Artagnan își păstră deci ținuta mândră și amorul-propriu neștirbit până la prăpăditul acela de orășel Meung.

Dar ajuns acolo, în vreme ce descăleca în fața porții *La Morararului vesel*, fără ca nici hangiul, nici vreun slujitor sau vreun grăjdar să-i țină calul de dârlogi, d'Artagnan zări la parter, în dreptul unei ferestre întredeschise, un gentilom semeț, de statură înaltă și cam mohorât la obraz, care stătea de vorbă cu doi inși ce păreau a-l asculta cu multă luare-aminte. D'Artagnan

¹ Mergi cu mine (în limba latină în original), aici cu sensul de lucruri nedespărțite de tine.

crezu, firește, ca de obicei, că era vorba despre el și începu să asculte. De data asta se înșelase doar pe jumătate: nu despre el era vorba, ci despre calul lui. Gentilomul părea că înșiră ascultătorilor însușirile animalului, și deoarece, cum am mai spus, ascultătorii arătau un deosebit respect povestitorului, cei doi izbucneau mereu în râs. Dar ca să-și iasă din sărite, tânărului nostru îi ajungea o umbră de surâs; se înțelege atunci scrâșnetul lui la auzul acelor hohote gălăgioase.

D'Artagnan voi totuși să-și dea mai întâi seama de mutra nerușinatului care-și bătea joc de el. Își aținti privirea mândră asupra străinului și văzu că era un bărbat între patruzeci și patruzeci și cinci de ani, cu ochii negri și sfredelitori, cu fața gălbejită, cu nasul gros și cu mustața neagră, meșteșugit tunsă; purta pantaloni până la genunchi și un pieptar de culoare liliachie, cu găitane tot liliachii, fără altă podoabă decât obișnuitele despicături prin care se vedea cămașa. Deși noi, hainele-i erau mototolite, ca orice îmbrăcăminte de călătorie, ținută îndelung într-un cufăr. D'Artagnan făcu la repezeală toate aceste constatări cu priceperea celui mai migălos cercetător și, fără îndoială, dintr-o pornire launtrică ce-i spunea că acest necunoscut va avea în viitor o mare înrâurire asupra vieții lui.

Cum însă, în clipa în care d'Artagnan își pironea privirea asupra gentilomului cu straie liliachii, acesta își dezvolta tocmai una dintre cele mai amănunțite și mai temeinice expuneri asupra gloabei bearneze, cei doi ascultători se porniră pe râs, în vreme ce el însuși lăsă să-i rătăcească, împotriva obiceiului, o fluturare de surâs pe față. De data aceasta nu mai încăpea nici o îndoială: d'Artagnan era într-adevăr insultat. Așa că, pe deplin convins de insultă, și-a înfundat bereta pe ochi și, încercând să imite unele fandoseli de la curte, pe care le surprinsese în Gasconia la câțiva nobili care se aflau în călătorie, înainta, cu o palmă pe mânerul spadei și cu cealaltă în șold. Din nefericire, pe măsură ce înainta, mânia îl orbea tot mai tare, și în locul frazelor impunătoare și demne, pregătite pentru a-și rosti provocarea, nu mai găsi pe vârful limbii decât răbufniri grosolane, pe care le însoți de un gest mânios.

– Ei, domnule, începu să strige, dumneata, care te ascunzi după oblon! Da, da, chiar dumneata! Spune-mi și mie de ce râzi, măcar să râdem împreună.

Gentilomul își plimbă încet privirea de la cal la călăreț, ca și când i-ar fi trebuit oarecare răgaz pentru a înțelege că lui i se adresau acele vorbe ciudate; apoi, când nu-i mai rămase nici o îndoială, își încruntă ușor sprâncenele și, după o lungă tăcere, îi răspunse lui d'Artagnan, cu glas obraznic și batjocoritor, cu neputință de descris:

– N-am vorbit cu dumneata, domnule!

– În schimb vorbesc eu cu dumneata! se răsti tânărul, scos din sărite de amestecul acela de obrăznicie și bună creștere, de cuviință și dispreț.

Necunoscutul îl mai privi o clipă cu aceeași fluturare de zâmbet pe buze, apoi, plecând de la fereastră, ieși agale din han și se înpinse în fața calului, la doi pași de d'Artagnan. Ținuta liniștită și căutătura lui batjocoritoare îndoia veselia celor cu care stătuse de vorbă și care nu se îndepărtaseră de la fereastră.

Văzându-l atât de aproape, d'Artagnan scoase cam de vreo jumătate de cot spada din teacă.

– Calul ăsta trebuie să fie, sau mai curând trebuie să fi fost, în tinerețea lui, galben ca floarea de unișor, spuse necunoscutul, urmându-și cercetările începute și întorcându-se spre ascultătorii lui de la fereastră, ca și când nici n-ar fi băgat de seamă că d'Artagnan clocotea de mânie. E o culoare foarte cunoscută în botanică, dar până acum foarte rar întâlnită la cai.

– Râzi de cal când nu-ți dă mâna să râzi de stăpân! răcni furios rivalul lui Tréville.

– Eu nu râd des, domnul meu, urmă necunoscutul, n-ai decât să mă privești și să te convingi, dar țin cu tot dinadinsul să-mi iau îngăduința de a râde când am chef.

– Iar mie, strigă d'Artagnan, nu-mi place să se râdă când n-am eu chef și mai ales când se râde pe socoteala mea.

– Adevărat, domnul meu? urmă necunoscutul mai liniștit ca oricând. Foarte bine! Așa și e! Apoi, răsucindu-se pe călcâie, se pregătea să intre iarăși în han prin poarta cea mare sub care d'Artagnan văzuse la sosire un cal gata înșeuat.